

bioveem

nieuwsbrief

biologische melkveehouderij versterken en verbreden

in dit nummer

- Bioveem-ondernemers krachtiger!
- Bij Durk Oosterhof leven 7 koeien per hectare onder de grond
- Van Liere; Veelzijdigheid troef
- Bioveem-bedrijven spiegelen zich
- Boeren leren van Boeren

Bioveem-ondernemers krachtiger!

Versterken en verbreden van de biologische melkveehouderij is de missie van Bioveem. Uit een tussenbalans op de 17 bedrijven blijkt dat de ondernemers zich de afgelopen jaren duidelijk verbeterd hebben op de onderdelen bedrijfsstrategie, huisvesting, uiergezondheid en ruwvoerproductie. Resultaten hierover komen tijdens het Bioveem-symposium op 28 oktober aan de orde.

Tijdens een rondgang langs alle deelnemers deze zomer is hen de vraag voorgelegd welke kennis de deelnemers op hun bedrijf hebben ontwikkeld en toepassen dankzij Bioveem. Allereerst zijn de ondernemers sterk geïnspireerd door het onderlinge contact, het stimuleert hen om bedrijfs-onderdelen te veranderen en daadwerkelijk aan

onderling hebben de veehouders meer helderheid gekregen over hun eigen kracht en hun eigen bedrijfskoers. Vijf bedrijven bouwen op dit moment aan een nieuwe stal, één doet dat bewust niet, twee bedrijven werken inmiddels intensief samen en alle bedrijven hebben een eigen strategie voor 2005. Een consequente bedrijfsstrategie blijkt extra rendement op te leveren, hier liggen aanknopingspunten voor de hele melkveesector!

gericht behandelen (veelal met antibiotica) en blijvende probleemkoeien afvoeren. Maar ook betere ventilatie en uitgebalanceerde voeding hebben bijgedragen.

Deze aanpak is niet echt biologisch, maar lijkt ook effectief binnen biologische bedrijfsystemen waar niet standaard met antibiotica wordt drooggezet. Dit gebeurt nog wel veel in de gangbare melkveehouderij, terwijl dat blijkbaar met goed management niet nodig is. Vervolgonderzoek richt zich op alternatieven voor antibioticagebruik, de rol van homeopathie, voeding en de veehouder zelf (houding, bijvoorbeeld vroegtijdig signaleren en reageren).

Bioveem symposium

'Dilemma's samen opgelost'

28 oktober Ecodrome Zwolle

www.bioveem.nl

te pakken. Eén van de deelnemers: "Zonder Bioveem was ik niet zo ver gekomen als nu." Via studiegroepen en diverse artikelen doen collega-boeren hiermee hun voordeel.

Sterkere strategie

Voor alle bedrijven is bij het begin een Strategische Management Rapportage opgemaakt. Dit diende als vertrekpunt voor de verdere bedrijfsontwikkeling. Voor de meeste ondernemers is vervolgens een bedrijfsplan met verschillende ontwikkelingsrichtingen doorgerekend, zoals verandering in grond, quotum, eigen krachtvoerproductie of extra stalruimte. Met de bedrijfsplannen en de gesprekken

Lager celgetal

Een aantal biologische bedrijven moet extra moeite doen om het celgetal van de melk op een acceptabel niveau te houden. Op de bedrijven zijn na het doormeten van de melkmachine en het vaststellen van hun melktechniek adviezen gegeven ter verbetering. Een aantal bedrijven hebben deze adviezen opgepakt en zijn er in geslaagd het percentage koeien met een hoog celgetal en het gemiddelde tankcelgetal aanzienlijk naar beneden te krijgen.

Maatregelen die volgens de veehouders hebben bijgedragen aan het succes zijn: hygiëne tijdens het melken (1 doek per koe), probleemkoeien

Hogere ruwvoerproductie

Biologisch voer aankopen is duur. Als per augustus 2005 alle krachtvoer 100% biologisch moet zijn, betekent dat voor veel bedrijven een hogere voerkostenpost. De Bioveem-bedrijven hebben bijna allemaal een voerplan 2005 ontwikkeld. De basis ligt altijd bij goed eigen ruwvoer. Goed graslandmanagement is een algemeen advies en vier bedrijven hebben daadwerkelijk gericht hun grasland vernieuwd en een betere ruwvoeropbrengst gerealiseerd! Op enkele bedrijven is de verhouding gras en overige voedergewassen aangepast in verband met de eigen eiwitproductie. Niet in de laatste plaats is er meer ruimte gemaakt voor 'eigen krachtvoer' in de vorm van graan. Voor een betere benutting van het veelal hoge aandeel onbestendig eiwit in grasklaver een prima keus en alternatief voor aangekochte krachtvoer. Naast het gebruik van de juiste bijvoeding kan de benutting van het zelf geproduceerde eiwit worden verbeterd door bijvoorbeeld optimalisatie van het maaitijdstip en het beweidingssysteem. Een kans voor veel melkveebedrijven, ook gangbare!

Bert Philipsen, projectleider

Vijf Bioveem-deelnemers hebben een nieuwe stal gebouwd of zijn daar nog mee bezig

Bij Durk Oosterhof leven 7 koeien per hectare onder de grond

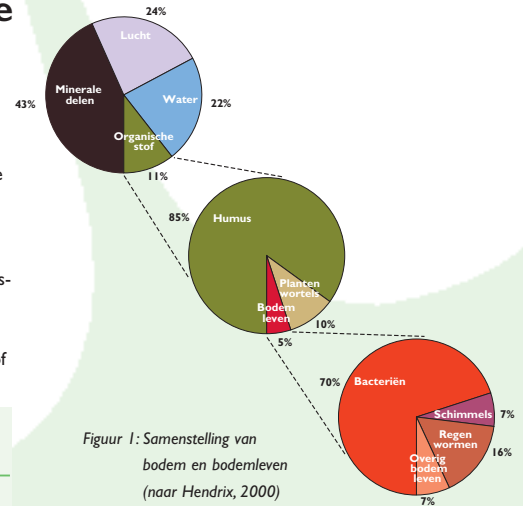
In de biologische landbouw wordt veel waarde gehecht aan het bodemleven. Bodemleven blijft echter een "black-box" waar een veehouder moeilijk een beeld van kan vormen. In Bioveem wordt geprobeerd een tipje van de sluier van het bodemleven op te lichten. Op de zandbedrijven in het project Bioveem zijn in samenwerking met het BoBi-project bodemmonsters genomen, waarin verschillende soorten bodemleven zijn geanalyseerd. Van het bedrijf van Durk Oosterhof

uit Drachten, is in tabel 1 weergegeven wat voor soorten bodemleven en hoeveelheden onder de graszode aanwezig zijn. Het grootste deel van de biomassa van het bodemleven bestaat uit bacteriën en regenwormen. Ook schimmels maken een substantieel deel uit van de biomassa, afhankelijk van de bodem en omstandigheden. De graszode bij Durk Oosterhof bevat ongeveer 4500 kg levend gewicht aan bodemleven per hectare. Dat is gelijk aan het gewicht van 7 melkkoeien of

Tabel 1: Onderverdeling en levend gewicht van bodemleven onder de graszode van Durk Oosterhof

Onderverdeling	Bodemleven	Levend gewicht kg/ha ¹⁾	Koeien 600 kg	
Flora (plantjes)	Micro-Flora	Bacteriën en Actinomyceten	3000	5
		Schimmels en Mycorrhizaschimmels	300	0,5
Fauna (diertjes)	Micro-Fauna	Protozoën	100	0,17
		Nematoden	10	0,02
	Meso-fauna (< 200 µm)	Springstaarten en Mijten	20	0,03
	Macro-fauna (> 2 mm)	Potwormen	200	0,33
		Regenwormen	700	1,17
Totale levende biomassa aan bodemleven in laag 0-10/15 cm van grasland		4330	7,22	

¹⁾ Berekend uit cijfers uit het BoBi-project en Bioveem, gemiddelde van 1999 en 2002

gve's onder de grond. Samen met de 2 gve's boven de grond is Durk daarmee een vrij intensieve biologische melkveehouder.

In de bodem maakt het bodemleven ongeveer 5% van de organische stof uit. In figuur 1 wordt weergegeven hoe bodemleven zich verhoudt tot andere onderdelen van de bodem.

Nick van Eekeren, Louis Bolk Instituut, Ton Schouten, RIVM en Matteo de Visser, ASG

Van Liere; Veelzijdigheid troef

Marco van Liere boert samen met zijn vader aan de Tuldensedijk in Esbeek in een omgeving waarin landbouw en bos elkaar afwisselen. Het bedrijf is een pachtbedrijf van verzekeringsmaatschappij Utrecht (nu Fortis). De grond is 90 jaar geleden ontgonnen en verpacht aan 25 boerenbedrijven waarvan er nu nog 10 over zijn. In 1993 schakelde vader Dirk het bedrijf om naar een biologische bedrijfsvoering vanuit een maatschappelijke verantwoordelijkheid en betrokkenheid bij derde wereldproblematiek. Marco woont sinds 2001 samen met vrouw en kinderen op het bedrijf. Samen met zijn vader heeft hij het bedrijf in de loop der jaren verder ontwikkeld.

Gemengde bedrijfsvoering

Het bedrijf kenmerkt zich door de veelzijdigheid van een gemengde bedrijfsvoering. De veestapel bestaat uit 65 melkkoeien en 40 stuks jongvee. Het bedrijf teelt naast gras/klaver ook 5 ha snijmaïs, 4 ha graansilage, 3 ha luzerne en 1,2 ha voederbieten. De grondbewerkingen voert Marco graag zelf uit. Je moet als biologische boer zorgvuldig met de bodem omgaan en op het juiste moment de bewerkingen uitvoeren. "Ik kies ervoor om zowel akkerbouwer als veehouder te zijn." Dat hij het in de vingers heeft blijkt wel aan de stand van de gewassen maïs en bieten. Er staat weinig onkruid en de gewassen staan er prima vitaal bij.

Naast gras/klaver teelt Marco van Liere ook snijmaïs, voederbieten, graansilage en luzerne

In Bioveem is veel aandacht op het bedrijf voor diergezondheid en voeding. In de loop der jaren heeft Marco ervaren dat je met biologisch boeren de vinger aan de pols moet houden en kritisch moet zijn op het rantsoen van de koeien. "Eerst dacht ik dat biologisch ruwvoer per definitie goed is maar dat heeft zich wel anders bewezen op het bedrijf." Marco was niet tevreden over de gezondheid van het jongvee en de productie van de melkkoeien in de winter. Nu blijkt dat oorzaak voor een belangrijk gedeelte te vinden is in tekorten in mineralen- en sporenelementen in het rantsoen ondanks dat berekeningen dit niet aangaven.

"Het is belangrijk dat de dieren weerstand hebben en dat ze tegen een stootje kunnen," geeft hij aan, "mineralen en sporenelementen spelen hierin een belangrijke rol. Verder gaat het erom de eiwit-

De gezondheid van de veestapel krijgt veel aandacht en is daardoor verbeterd

benutting van het rantsoen te optimaliseren. In het weideseizoen lopen mijn koeien in eiwitrijke klaver, in de winter wil de hoeveelheid eiwit wel eens aan de krappe kant zijn. Door de juiste bijvoeding en door toevoeging van mineralen, cobaltzout, krijt en magnesium zijn diergezondheid en productie van onze veestapel verbeterd."

Nooit uitgeleerd

Marco vindt dat een boer nooit uitgeleerd is: "Het leuke van boeren is dat elk jaar weer anders is. Vorig jaar een extreem droge zomer; dit jaar veel kouder, natter en groei zamer. Elk jaar leer je weer. Ik ben nu heel anders naar mijn koeien en het gedrag gaan kijken. Dit is een verrijking van mijn boer zijn."

Edith Finke, DLV-adviesgroep NV

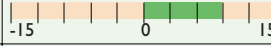

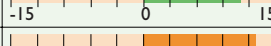
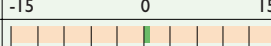
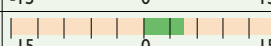
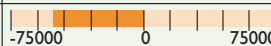

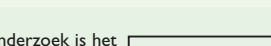
Bioveem-bedrijven spiegelen zich

Zoals op alle bedrijven spelen economische motieven bij de Bioveem-deelnemers een belangrijke rol. Economie is echter niet leidend in strategie en bedrijfsvoering en wanneer men keuzes maakt gaat het dan ook niet louter om het (verwachte) economisch resultaat. Persoonlijke voorkeuren en doelstellingen zijn belangrijk voor de Bioveem-deelnemers. Sommige deelnemers gaan op hun bedrijf bijvoorbeeld verder dan de SKAL-normen.

Om de eigen bedrijfsresultaten beter te kunnen beoordelen, hebben de Bioveem-deelnemers behoefte aan een vergelijkingsgroep van bedrijven met een zelfde structuur als het eigen bedrijf. Binnen Bioveem is hieraan invulling gegeven door spiegelgroepen samen te stellen. Deze spiegelgroepen bestaan uit een aantal gangbare bedrijven die qua structuur (o.a. melkquotum en intensiteit) vergelijkbaar zijn met het te beoordelen bedrijf. Idealiter zou een spiegelgroep voor dit doel uit biologische bedrijven moeten bestaan, maar doordat van onvoldoende biologische bedrijven gegevens beschikbaar zijn is dit nog niet mogelijk.

In figuur 1 is weergegeven hoe een vergelijking met een spiegelgroep er voor een individueel bedrijf uitziet. Een groene balk betekent steeds een gunstig verschil, terwijl een rode balk juist wijst op een ongunstig verschil.

Figuur 1 Een individueel bedrijf in vergelijking met zijn spiegelgroep.

	Bedrijf X	Spiegelgroep	Afwijking
Opbrengsten bedrijf (€)	56.29	47.43	
Toegerekende kosten (€)	8.87	11.10	
Saldo bedrijf (€)	47.42	36.33	
Niet-toegerekende kosten bedrijf (€)	62.76	49.93	
Rentabiliteit (%)	79	78	
Arbeidsopbrengst (€)	14.63	10.02	
Melkproductie per arbeidskracht (kg)	193800	244098	
Omzet per arbeidskracht (€)	109000	117480	

Uit vergelijking van de Bioveem-resultaten met de spiegelgroepen in 2001 blijkt dat de Bioveem-bedrijven goede resultaten halen (zie figuur 2). Het saldo ligt ruim zeven euro hoger, hetgeen voor zestig procent het gevolg is van een hogere melkprijs. De niet toegerekende kosten zijn ook hoger, maar dat wordt ruimschoots goedgemaakt door de hogere opbrengsten. Toch kan uit deze vergelijking niet zomaar de conclusie worden getrokken dat biologische bedrijven meer verdienen dan gangbare bedrijven. De Bioveem-bedrijven zijn namelijk niet representatief voor de biologische melkveehouderij. Bovendien geven de bedrijven in de spiegelgroep geen goed beeld van de gangbare melkveebedrijven, omdat deze juist gekozen zijn vanwege hun extensieve bedrijfsvoering. Het gemiddelde gangbare bedrijf zal dan ook betere resultaten behalen door meer kilogrammen melk te produceren per hectare.

In vervolgonderzoek is het de bedoeling om de vergelijking van Bioveem met gangbare bedrijven nog verder uit te werken. Hierbij kunnen bijv. spiegelgroepen worden samengesteld op basis van andere criteria zoals de bedrijfsoppervlakte. Op die manier krijg je bijv. de vergelijking van een biologisch bedrijf met 40 ha grond met een gangbaar bedrijf met 40 ha grond. Het gangbare bedrijf zal per hectare meer melk kunnen produceren dan het biologische bedrijf, terwijl het biologische

Figuur 2: Bedrijfsstructuur en economisch resultaat Bioveem t.o.v. spiegelgroepen (2001)

	Eenheid	Bioveem	Spiegel	Vershil
Bedrijfsmelkproductie	Kg	421532	421120	412
Intensiteit	Kg melk / ha voed. opp.	9098	10435	-1337
Cultuurgrond	Ha	50.6	43.5	7.2
Opbrengsten bedrijf	Euro / 100 kg melk	53.01	46.37	6.64
Toegerekende kosten bedrijf	Euro / 100 kg melk	11.79	12.31	-0.52
Saldo bedrijf	Euro / 100 kg melk	41.22	34.06	7.16
Niet-toegerekende kosten bedrijf	Euro / 100 kg melk	50.78	47.17	3.61
Arbeidsopbrengst bedrijf	Euro / 100 kg melk	11.03	8.03	3.00
Reserveringscapaciteit	Euro / 100 kg melk	10.71	8.28	2.43

bedrijf juist meerwaarde (biologisch) aan de melk geeft.

Ook zijn de resultaten van de Bioveem deelnemers in 2001 en 2002 met elkaar vergeleken. De economische resultaten kwamen in 2002 onder druk te staan door een lagere melkopbrengst en door o.a. hogere arbeids- en rentekosten. De melkopbrengsten zijn met ruim een euro gedaald tot 39,44 euro per 100 kilo. Vier bedrijven hebben nog een forse claim lopen vanwege het faillissement van hun melkafnemer. Zonder deze vordering zouden de melkopbrengsten nog eens 2,35 euro lager liggen. De daling van het resultaat in 2002 op de Bioveem-bedrijven staat niet op zichzelf. Ook in de gangbare melkveehouderij daalde het resultaat in 2002.

Gerben Doornewaard, LEI

Op de open dagen van de Waiboerhoeve in Lelystad had Bioveem ook deze keer weer een prachtige stand in de voergang van de nieuwe serrestal. De dagen zijn goed bezocht door zo'n 4.000 mensen.

Boeren leren van Boeren

In Noord-Holland zijn in 2003 vier gemengde studiegroepen met biologische en reguliere melkveehouders gestart. Het initiatief kwam vanuit enkele melkveehouders, de wens om gemengde clubs te vormen sloot goed aan bij de ambities van Provincie Noord-Holland.

De aanleiding was een onderzoek door de provincie Noord-Holland waarin men constateerde dat boeren elkaar sterk kunnen beïnvloeden. Reguliere en biologische veehouders volgen elkaars ontwikkelingen wel, maar de uitwisseling van kennis en ervaring blijft beperkt. Hierdoor is er niet altijd een juist beeld van elkaars manier van werken. Dit leidt tot wederzijdse vooroordelen, wat weer een drempel vormt voor kennisuitwisseling. Gemengde studiegroepen doorbreken deze vicieuze cirkel.

Bioveem-aanpak

Binnen Bioveem is de aanpak erop gericht dat de boeren individueel veel van elkaar leren. Op de bedrijven wordt veel geëxperimenteerd en daarvan leert de ondernemer veel. Een actieve onderlinge uitwisseling van deze ervaringskennis is erg belangrijk en daarom draaien de studiegroepen onder de Bioveem-vlag.

Het doel van de studiegroepen is driedelig:

- Het bevorderen van communicatie tussen biologische boeren onderling en tussen biologische en reguliere boeren.
- Bespreekbaar maken van elkaar's inzicht, visie en strategie.
- Via Bioveem verworven ervaringen uitwisselen met ervaringen van leden van de studiegroepen.

Er draaien thans vier studiegroepen, waarvan de onderwerpen aansluiten bij Bioveem; Bedrijfsontwikkeling en strategie, Teelt van gras en voedergewassen, Veevoeding, Bodem en bemesting, Diergezondheid en welzijn en Milieu

De ervaringen met deze gemengde studiegroepen wisselen nogal. Dit wordt veroorzaakt door de achtergrond van de groepen. Alle groepen hebben een sterk eigen karakter. Dit was bij de start wel even wennen voor de deelnemers en de begeleiding.

Het aangeboden programma is in overleg vastgesteld. Het is maatwerk, afgestemd op de interesses van de deelnemers en de regionale ligging. Bij de invulling van de bijeenkomsten hebben de deelnemers een sterke inbreng. Dit vereist een scherpe voorbereiding van de begeleiding en veel initiatief van de deelnemers. Er is namelijk geen vast recept voorhanden. De deelnemers maken veel gebruik van hun eigen kengetallen, die als basis voor een discussie dienen of ter illustratie van de bedrijfsvoering(en) worden ingezet.

Na een jaar draaien met de gemengde studiegroepen, blijkt de onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring veel op te leveren. Heel veel

aandacht gaat uit naar elkaars manier van werken.

Over het algemeen kampt men veelal met dezelfde problemen. Maar verschil in visie leidt tot andere strategische keuzen en oplossingen.

Vernieuwing

De inbreng van de biologisch werkende deelnemers wordt sterk geleid door het feit dat deze veehouders hebben gekozen voor een wezenlijk andere bedrijfsvoering. Deze houding leidt tot andere maatregelen binnen het bedrijf, welke al dan niet zijn opgelegd vanuit de regelgeving. Deze zijn niet in alle gevallen panklaar voorhanden waardoor er veel wordt geëxperimenteerd. Voorbeelden waarvoor dit geldt zijn o.a.

- duurzaamheid van veestapel
- klaver in grasland
- beperking droogzetters

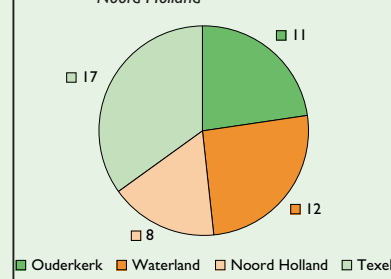
Biologische veehouders richten zich sterk op verbreding en zoeken naar nieuwe mogelijkheden. De bedrijfsvoering is minder stabiel van karakter. Reguliere melkveebedrijven zoeken minder naar nieuwe oplossingen voor hun problematiek waardoor er meer tijd overblijft om bestaande bedrijfsstelsel te optimaliseren. Het ondernemerschap lijkt minder ballast te hebben en richt zich op uitbouwen van bestaand management en scherper op de kosten/baten werken. Reguliere bedrijven hebben over het algemeen een stabiel karakter.

Deze mix biedt kansen om vernieuwend te denken. Respect voor elkaars visie leidt tot begrip voor een andere strategie. Hierbij hoort ander management om problemen op te lossen. Maatschappelijk biedt dit nieuwe perspectieven en dat maakt de bedrijfsvoering levendiger.

Kees Water, DLV-adviesgroep NV

Figuur 1: Aantal deelnemende veehouders aan 'Boeren leren van boeren' in de regio Noord-Holland

colofon

In Bioveem bundelen veehouders, onderzoekers en adviseurs de komende jaren hun specifieke kennis, visies en vaardigheden.

Missie:

Gezamenlijk een unieke bijdrage leveren aan de versterking, ontwikkeling en uitbreiding van de biologische melkveehouderij in Nederland.

Bioveem is een initiatief van;

Animal Sciences Group, Divisie Praktijkonderzoek

De organisatie voor onderzoek en kennisoverdracht in de dagelijkse praktijk van de Nederlandse veehouderij. Onafhankelijk, Objectief en Open.

Louis Bolk Instituut

Pionier in wetenschappelijk onderzoek en vernieuwing van de biologische landbouw, voeding en geneeskunde. Verbindt Wetenschap met Ecologie, Ethiek en Landbouwpraktijk.

DLV-adviesgroep n.v.

Grensverleggende advisering door continue vernieuwing in ondernemerschap Direct en flexibel inspelen op veranderende markten en tegemoet te komen aan specifieke wensen van opdrachtgevers

In samenwerking met: GD, PRI en LEI.

Bioveem wordt mede gefinancierd door Rabobank Nederland, Stichting Stimuland Overijssel, Stuurgroep Landbouw Innovatie Noord-Brabant en de Provincies Fryslân, Overijssel, Gelderland, Noord-Holland en Zuid-Holland.

Bioveem Secretariaat

Postbus 2176
8203 AD Lelystad
Telefoon 0320-293211
Fax 0320-241584
info@bioveem.nl
www.bioveem.nl

Redactie

C. Staal, Animal Sciences Group, Divisie Praktijkonderzoek

Ontwerp en vormgeving

het Effect communicatiebureau

Druk

Dukkerij Cabri B.V. Lelystad

Gratis exemplaren van de nieuwsbrief zijn aan te vragen bij het secretariaat.

Overname van artikelen is toegestaan mits voorzien van duidelijke bronvermelding.